

Foto's: Harry Broekhuizen

■ Cristel van de Ven

Verslag van een aandachtverleggende reis naar Wit-Rusland

Wat nou, werkenergie?

Het zuiden van Wit-Rusland staat bekend om zijn uitstervende dorpen. Mensen gaan er weg of dood. In januari 2019 was ik er drie dagen, samen met mijn man. Zijn bedrijf – en met name zijn collega Harry – ondersteunt er een school voor gehandicapte kinderen, met kennis (van Harry) en snoezelmaterialen. De school Nas Dom ('Ons Thuis') staat in Yelsk, een afgelegen provinciestedje in de grensstreek. Er leven in dit gebied veel mensen met een lichamelijke en verstandelijke beperking. Op 26 april 1986 ontplofte in buurland Oekraïne een kernreactor. De radioactiviteit die daarbij vrijkwam, hield zich niet aan landsgrenzen. Een zuidwestenwind zaaide dood en verderf in Yelsk en omstreken. De gevolgen van de Tsjernobykramp zijn hier nog altijd zichtbaar.

Op 100 meter van de *datsja*, het plattelandshuisje waarin we verblijven, beginnen wouden waar al decennialang geen mens meer komt. De straling is er te hoog. Borden langs de kant van de weg waarschuwen voor radioactiviteit. In die bossen hebben wolven vrij spel. Veel Wit-Russen hebben daarom een sobaka, een hond, om hun erf te bewaken. De eerste nacht horen we, vanuit het krakkemikkige bed in de *datsja*, gegrom, geblaf en gejank. De ochtend erop zit onze huurauto onder de bloedspatten. Rijdend over de besneeuwde wegen, op weg naar Nas Dom, zoek ik onbewust naar het lijk van de gebeten hond. Dat ligt er niet. Kennelijk heeft het beest de aanval overleefd. Maar het is duidelijk: het leven is hier geen ponykamp.

Eerste kennismaking

Bij Nas Dom worden we buiten onthaald door directeur Ljuba en begeleiders Ana en Natascha. Knuffels en zoenen vallen ons ten deel. Eenmaal binnen gaan de snowboots van de drie dames uit en hun pumps aan. Ana en Natascha leiden ons rond door de school. We doen mee met verschillende lesjes. Het thema is winter. Mijn man en ik schilderen bomen met behulp van een blad witte kool en maken sneeuwballen van watjes. Met de kleinste kinderen dansen we in de rondte, stampend als een beer en hopsend als een konijn. Omdat ik uit pure nieuwsgierigheid mee ben gegaan, heb ik vandaag geen formele rol behalve die van 'vrouw van'. Zou Máxima zich ook zo voelen op Koningsdag?

Bureaucratie

De robotkat die ik namens mijn bedrijf doneer, valt in de smaak. Een meisje met het syndroom van Down laat 'm niet meer los (zie foto). Als Ana de prijs van de kat ziet op de importpapieren, verzucht ze: "Dat is meer dan mijn maandsalaris." Die importpapieren zijn niet de enige documenten die we die dag moeten afgeven of invullen. Wit-Rusland wordt sinds 1991 met ijzeren hand geregeerd door Aleksandr Loekasjenko. Het Taylorisme (zie kader) viert

hier hoogtij. In traag draaiende bureaucratische molens heeft iedereen een kleine taak en niemand het overzicht. Het gaat van formulier hier, formulier daar. En steeds weer moeten we wachten op toestemming van een of andere hotemetoot. We merken het overal: bij Nas Dom, tijdens een wonderlijk bezoek aan het museum voor journalistiek (in een land zonder persvrijheid) en in de buurtsuper waar we extra batterijen proberen te kopen voor de bewegende kattenknuffel.

Presentatie

De volgende dag staat er een lezing van mij op het programma. Hiervoor moeten we naar Mozyr, een universiteitsstad in Sovjetstijl, op 30 minuten rijden van Yelsk. Sinds gisteren weet ik ongeveer wat ik daar ga doen: een presentatie geven aan alumni van de opleiding Engels. Twee weken eerder kwam mijn man thuis met de boodschap: "Trouwens, ze hebben je gegoogled en dat TED-achtige filmpje (<https://www.youtube.com/watch?v=OGBEaT2UIE>) van je gevonden. Nu denken ze dat je een *famous speaker* bent en vragen ze of je een lezing wilt geven. Ik heb maar 'ja' gezegd." "Wat moet ik dan vertellen? En aan wie?", sputterde ik. "Doe gewoon dat verhaal over energiebronnen in je werk," antwoordde hij, "dat doet het overal goed."

Op basis van die summier informatie heb ik me voorbereid. Maar tijdens de eerste dag van ons

bezoek aan Wit-Rusland bekruipt me het gevoel dat mijn verhaal over werkenergie hier kant noch wal raakt. In dit land is geen autonomie. Hier heb je niet de luxe om een beroep te kiezen dat bij je talenten past. En hoe zit het met verbinding op het werk als je nul komma nul inspraak hebt en je collega's jou moeten controleren, en jij hen?

Tegenstellingen

Vol vertwijfeling start ik daarom mijn betoog met de mededeling dat ik niet weet of ze er wat aan zullen hebben. Wat volgt, is een uur vol dialoog, waarin ik en mijn publiek over en weer van elkaar leren, met volop aandacht voor elkaar. Ik vertel de alumni over de drie menselijke basisbehoeften – competentie, autonomie en verbinding, (kader) – en dat vervulling daarvan ons gelukkig maakt. Even stip ik het heel-ver-van-hun-bed-show-onderwerp i-deals (kader) aan. Wanneer mijn man vervolgens vertelt over de i-deals (maatwerkafspraken) die hij sluit met zijn medewerkers over leermogelijkheden en balans werk-privé, zegt een docente: “This sounds like

a fairytale.” Op mijn beurt leer ik dat oudere medewerkers in Wit-Rusland hoger gewaardeerd worden dan jongeren, dat tegenspraak niet wordt geduld en dat mensen vooral Engels gaan studeren omdat ze daarmee een baan hopen te krijgen in Amerika, bijvoorbeeld als verpleegkundige of als nanny. Het is een bijzondere ontmoeting, die ik niet gauw zal vergeten. Zeker niet omdat ik aan het einde word bedankt in de vorm van een serenade. Jan, de beste student van zijn lichting, heeft de eer om voor ons te zingen. *Strangers in the night*, is het lied dat hij aanheft in het snoeihete klaslokaal. Buiten is het -13. En binnen voel ik me, inderdaad, vreemd.

Warmte in de kou

Op krap vier uur vliegen ligt een land waar zowat alles anders gaat dan in Nederland. Het draait hier om stempels zetten en je aan de regels houden. De man ‘wiens naam wij hier niet noemen’ maakt het de Wit-Russen onmogelijk om zich te ontwikkelen en initiatief te nemen. Zijn regime

beslist over wie je bent en wat je doet. Maar één ding kan hij hen niet afnemen. De afgelopen twee dagen ben ik platgeknuffeld, toegezongen en volgepropt met calorierijke stampotten en vette vleesgerechten die je als gast niet kunt weigeren. Bij het afscheid op dag drie, terug in Nas Dom, drukken Ljuba, Natascha en Ana mij nog een keer stevig aan hun borst. “*Spasiba, Cristel,*” zegt Ana en ik voel de vriendschap in mij stromen. Zo hard als ik kan, druk ik terug. ■

Glossary

Snoezelen is een samentrekking van snuffelen en doezelen. Het betreft zintuiglijke activering van mensen met een meestal (zeer) ernstige, verstandelijke beperking of gevorderde dementie.

Taylorisme, ook wel bekend als *scientific management*, is een managementstroming gericht op de efficiënte inrichting van bedrijfsprocessen. Een kenmerk van deze organisatieleer is het splitsen van

taken. Hierdoor blijven zeer eenvoudige handelingen over die, volgens grondlegger Frederick Taylor (1911), zelfs gedaan zouden moeten kunnen worden door ‘een getrainde chimpansee’.

Edward Deci en Richard Ryan (2000) beschrijven **drie menselijke basisbehoeften** die we in werk en leven wensen te vervullen. Dit zijn: de behoefte om te doen waar je goed in bent (competentie), de behoefte aan vrijheid om zelf keuzes te maken over bijvoorbeeld je takenpakket of werktempo (autonomie), en de behoefte om ergens bij te horen, bijvoorbeeld bij een team of de missie van je organisatie (verbinding).

Denise Rousseau (2005) omschrijft **i-deals** als unieke afspraken die een leidinggevende en een medewerker op de werkvloer uitonderhandelen. I-deals zijn goed voor de medewerker, goed voor de organisatie en acceptabel voor collega's.

Cristel van de Ven is medeoprichter en eigenaar van Factor Vijf Organisatieontwikkeling. Ze is dagvoorzitter, keynotespreker, onderzoeker en adviseur op het gebied van duurzame inzetbaarheid en werkenergie.
www.factorvijf.eu